

هنرمندان صنایع دستی مشهد و استان با سبد پرمحصولشان، چشم انتظار حمایت هستند

گوهرسنگ ها؛ در سنگلاخ چالش ها

نگین، نویسنده فرش آشورا

روزنامه نگار
لااله صادرات گفتری

قطعه بلند و باریک نقره زیر دستگاه قرار می گیرد، تراش می خورد و به ابعاد دلخواه در می آید. سمت راست کارگاه، دستگاه نبرد آماده کار است تا نقره را کاملاً فشرده و پخش کند. سنگ های ریز در شفت فیروزه آمیتیس، عقیق و... روی پیشخوان کارگاه پخش شده است. بعد از اتمام پرشکاری نقره، این بار نوبت تراش سنگ قیمتی یا نیمه قیمتی است. سنگ هادر کاسه های بزرگ و کوچک مسی بر اساس نوع، رنگ، نژاد زمینی و رنگ های طبیعی شان ریخته شده اند. سرنوشتشان هم درست در همین لحظه رقم می خورد؛ یا برای ایجاد انگشتری با نگین فیروزه، تراش می خورند یا قرار است حرز جواد منشق به عقیق زرد شوند یا در حالتی دیگر به انواع گردن بند دخترانه و زنانه تبدیل می شوند. انواع گوی های سنگی قیمتی، دست بند های چرمی به همراه سنگ و... از دیگر محصولات صنایع دستی «بازار رضا» در مشهد است؛ بازاری که هنر دست هنرمندانش این روزها نه تنها در شهر و استان و کشور بلکه به اذعان هنرمندان این رشته در دنیا معروف شده، اما جایگاه واقعی، شناسنامه ای و هویتی خود را، آن طور که باید و شاید، در سبد سوغات و خرید کلی زائران داخلی و خارجی به دست نیآورده است.

از گوهرسنگ ها تا هرکاره

به گفته صاحب نظران، خراسان رضوی در جواهرسازی با استفاده از گوهرسنگ ها (مخراج کاری) جزو رتبه های نخست جهان است و این درحالی است که تولیدکنندگان و تراشکاران سنگ های قیمتی و نیمه قیمتی در مشهد، هنوز نمی توانند به صورت انبوه تولیدات خود را صادر کنند. بیش از دو دهه است که بار صادرات صنایع دستی ما به ویژه در حوزه سنگ های ارزشمند و در

مالکیت خطه خراسان رضوی، پشت درهای بسته گمرک با قوانین کاغذی گیر کرده است. فرش دست باف مشهد هنوز که هنوز است، تراز نخست صنایع دستی قیمتی دنیا را دارد اما با وجودی که شناسنامه و هویت ملی هم دارد، هنوز از خلأ برندسازی رنج می برد. از همه این ها که بگذریم، سرایتین یا سنگ «هرکاره» که فقط در مختصات جغرافیایی خراسان رضوی و مشهد یافت می شود هم، هنوز که هنوز است، در سبد سوغات زائران جایی ندارد؛ چه برسد به آنکه قرار باشد به صورت انبوه صادر شود.

تسهیلگری برای صادرات

۱۷ خرداد سال گذشته بود که سید جواد موسوی، مدیرکل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی، فرش، تابلوفرش، گلیم، سنگ هرکاره، سنگ های قیمتی و نیمه قیمتی، پرچم ها و پرده های مذهبی و سفال را جزو اقلام مهم صادرات صنایع دستی برشمرد و به ایرنا گفت که فروش سالانه صنایع دستی استان در یک سال، ۶۰ هزار میلیارد تومان برآورد شده است. این گفته ها درحالی است که دی ماه همان سال، مریم جلالی، معاون صنایع دستی و زیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی کشور، گفته بود ایران از نظر جایگاه ظرفیتی، رتبه نخست صنایع دستی جهان

را دارد و از ۴۰۰ رشته ثبت شده صنایع دستی در جهان، ۲۹۹ رشته در ایران کار می شود. او البته چهار ماه بعد، در اردیبهشت امسال نیز با تأکید بر اینکه امسال توجه به بسته بندی برای صادرات صنایع دستی از برنامه های وزارتخانه است، این نکته را هم یادآوری کرد که در این زمینه تسهیلگری خواهیم کرد تا این محصولات به بازار جهانی راه یابند. در بازار جهانی نمی توانیم نقش آفرینی کنیم؛ مگر اینکه برند اختصاصی، استانداردسازی قیمت، کیفیت و بسته بندی محصولات صنایع دستی مد نظر باشد. از دیگر سو تولیدکنندگان محصولات صنایع دستی نیز باید به این امر واقف باشند و بپایندند که بسته بندی مناسب هزینه نیست، بلکه سرمایه گذاری است و باعث افزایش استقبال از تولیدات این بخش می شود.

سنگ ها شناسنامه ندارند

وارد هشتی پنجم بازار رضای مشهد می شویم. در این بازار بیشتر انگشترسازان درکنار فروش انواع انگشتر نقره با نگین های مختلف، کار تراش و برش را هم انجام می دهند. آقای اسدی که حالا با بیش از یک دهه کار در این زمینه، خود کارشناس این حوزه محسوب می شود، در این باره می گوید: باید کاری کنیم که سنگ هایی مانند عقیق هم شناسنامه دار شوند. این اتفاق از چند وجه به سنگ ما اعتبار می بخشد. وی ادامه می دهد: اولاً؛ وقتی برای این نوع سنگ ها مثل طلا و نقره فاکتور صادر شود، ارزش ریالی و اعتباری آن ها دوچندان می شود. ثانیاً؛ حتی اگر خریداری هم صادرات چمدانی را برای خرید خود انتخاب کند، وقتی شناسنامه کار دستش باشد، دیگر در کشور متبوعش حتی اگر هم بخواهد، نمی تواند سنگ ما را با نام و برند کشور دیگری به فروش برساند. وی می افزاید: البته این کار منوط به این است که شناسنامه سنگ های ما هویت بین المللی پیدا کند و سازوکارش به گونه ای تعریف شود که هر فرد در هر جای دنیا مثلاً با وارد کردن بارکدی روی فیش صادرشده، اصالت کالا را احراز کند.

همه کاره اما هیچ کاره

مصطفوی، یکی از تولیدکنندگان انواع دیزی سنگی و هرکاره در آنتهای کوهسنگی مشهد است. این تولیدکننده عمده انواع ظروف سنگی که خود و پدرش سال ها است تولید محصولات سنگی مشهد از سنگ سرپانتین را برعهده دارند، می گوید: متولیان حوزه میراث فرهنگی باید کاری کنند که هر فرد با مراجعه به مشهد، در سبد خرید خود یک محصول از این سنگ همه کاره را جای دهد. وی ادامه می دهد: با توجه به تغییر ذائقه مشتری، انواع محصول سنگی مانند قلیان های تزئینی، کتید بارگاه حرم مطهر، انواع قندان و لیوان سنگی هم در شمار محصولات تولیدی ما قرار گرفته است اما مهم ترین معضل موجود در راه فروش انبوه این محصولات، وزن آن ها است که باید درباره این موضوع کار کارشناسانه صورت بگیرد. او با بیان اینکه دیزی سنگی مهم ترین محصول شناخته شده مشهد است، می گوید: متأسفانه این محصول نیز به دلیل سنگینی وزن در سبد خرید بسیاری از زائران و گردشگران قرار نمی گیرد که باید برای حل این مشکل نیز تلاش کرد.

صادرات چمدانی بدون آمار

سرپرست معاونت صنایع دستی اداره کل میراث فرهنگی خراسان رضوی نیز درباره بازار صنایع دستی استان می گوید: در خراسان رضوی حدود ۹۲ رشته فعال در حوزه صنایع دستی وجود دارد. حدود ۲۵ هزار هنرمند در استان شناسایی شده اند که از این تعداد، بالغ بر ۵ هزار نفر مجوز فعالیت دارند و از این تعداد هم ۱۷۰۰ نفر بیمه شده اند.

محمد اسماعیل اعتمادی با بیان اینکه در خراسان رضوی برخی رشته های هنری اولویت دار تلقی می شوند، می افزاید: نمونه آن تراش سنگ های قیمتی و نیمه قیمتی است. به دلیل اهمیت همین موضوع بود که مشهد، شهر جهانی گوهرسنگ ما معرفی شد. وی رشته های فعال صنایع دستی در استان را حجاری، حکاکی و تولید زیورآلات سنتی، کاشی سنتی و حکاکی روی سنگ برمی شمرد و می افزاید: افزون بر آن پارچه بافی، رو دوزی، گلیم بافی، سفال و سرامیک، مهم ترین حوزه های فعال صنایع دستی استان هستند که در این میان تولید دیزی سنگی سرپرست معاونت صنایع دستی اداره کل میراث فرهنگی خراسان رضوی، تجهیز واحد های اقامتی بوم گردی استان به غرفه های صنایع دستی را از دیگر اقدامات حوزه میراث می داند و می گوید: تجهیز هتل های چهار و پنج ستاره مشهد به غرفه صنایع دستی از دیگر اقدامات داخلی ما برای رونق فروش صنایع دستی است که تاکنون حدود چند هتل در مشهد به این غرفه ها مجهز شده اند.

اعتمادی به محدودیت هایی اشاره می کند که در حوزه صادرات صنایع دستی وجود دارد. وی می گوید: مهم ترین مانع موجود در این مسیر، میزان صادرات و تعرفه هایی است که برای صادرات لحاظ می شود.

گوهرسنگ ها شناسنامه دار می شوند

مسئول دبیرخانه شهر جهانی گوهرسنگ ها نیز با بیان اینکه سنگ های قیمتی مشهد عموماً به عنوان سوغات خریداری می شود اما باید برای طراحی و بسته بندی و افزایش تنوع محصول در این حوزه تأملی کرد، ادامه می دهد: نباید این گونه باشد که مثلاً فقط یک نوع تراش برای ساخت یک انگشتر استفاده شود. ملیحه سلطانی می گوید: در شرایط فعلی باید در مسیر طراحی، بسته بندی و ایجاد صنایع دستی لوکس، قدم برداریم تا مشتری بیشتر سراغ صنایع دستی بیاید. تغییر انواع صنایع دستی از سنتی به مدرن مانند ایجاد انواع اکسسوری، دکمه لباس و گاه ظروف تزئین شده با سنگ های قیمتی هم باید در دستورکار تولید قرار بگیرد.

وی می افزاید: شناسنامه دار کردن گوهرسنگ ها خلأ بزرگی است. در مجموعه شهر جهانی گوهرسنگ ها در این باره مطالعه شده است؛ بدین معنا که وقتی فرد عقیقی را می خرد و برای آن شناسنامه دریافت می کند، اولاً یک نوع سرمایه گذاری برایش محسوب می شود و ثانیاً بر اعتبار و ارزش سنگ هم می افزاید. سلطانی ادامه می دهد: با ایجاد شناسنامه برای سنگ ها،

وی دومین موضوع مربوط به جایگاه فعلی صنایع دستی مرغوب ما را، بسته بندی می داند و می افزاید: اگر کالای تولیدی بسته بندی مناسب نداشته باشد، تولیدکننده برای صادرات به مشکل برمی خورد. در این باره نیز قرار است جلساتی با حضور استادان دانشگاه برگزار شود.

اعتمادی اظهار می کند: دستورالعمل های موجود گاهی محدودیت هایی دارد؛ باید نشست هایی مشترک میان میراث، گمرک و صنعت و معدن برگزار شود تا خروجی کار به مرکز منتقل و منعکس شود. این محدودیت ها باید از طریق وزارتخانه برطرف شود. بیشتر مشکلات و محدودیت ها مربوط به سنگ های قیمتی و نیمه قیمتی است.

وی در پاسخ به این سؤال که چرا سنگ های قیمتی ما شناسنامه دار نیستند، می گوید: در این راستا اقدام خوبی برای سنگ فیروزه در حال انجام است؛ بدین معنا که اگر تا الان معیار خاصی برای فروش سنگ فیروزه وجود نداشت و قیمت گذاری را بیشتر خود فروشنده انجام می داد، با اجرای این طرح، قیمت هر گرم فیروزه بر اساس درجه خلوصی که دارد، محاسبه می شود. این مشکل از قدیم وجود داشته است اما بر اساس این اقدام، ارزش گذاری سنگ فیروزه، نظام مند و محاسبه شدنی خواهد بود.

سرپرست معاونت صنایع دستی اداره کل میراث فرهنگی استان در ادامه، به آمار گمرک در زمینه صادرات صنایع دستی اشاره می کند و می گوید: در سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۱۲ میلیون و ۸۴۴ هزار و ۴۵۰ دلار صادرات گمرکی داشته ایم. این آمار در سال ۱۴۰۱ به ۱۶ میلیون و ۱۱۰ هزار و ۴۱۷ دلار رسید. رقم صادرات گمرکی برای پارسال هم ۱۹ میلیون و ۵۰۰ هزار دلار ثبت شده که بیشتر آن روی پایه صادرات سنگ های قیمتی بوده است.

او با اشاره به معضل دیگری در این حوزه یعنی صادرات چمدانی گوهرسنگ ها می گوید: کنترل و برآورد صادرات چمدانی تقریباً ناممکن است؛ زیرا هر فردی به اندازه ای مشخص می تواند با خود سنگ ببرد و ما در این زمینه برآوردی نداریم؛ چون جایی ثبت نمی شود.

حتی سنگ عقیق هم می تواند به گرم محاسبه شود و درست مثل فاکتور طلا و نقره برای آن فاکتور صادر شود.

وی با بیان اینکه وضعیت ریالی شدن آن ها مانند طلا و نقره خواهد شد، می افزاید: اکنون مشهد برای شناسنامه دار کردن سنگ های قیمتی، پیشنهاد است. اگر گوهر شناسنامه دار شود، حتی دوباره به فلزی نظیر نقره که گوهر روی آن می نشیند، نیز اعتبار می بخشد.

مسئول دبیرخانه شهر جهانی گوهرسنگ ها ادامه می دهد: شناسنامه دار شدن گوهر بر فروش و صادرات هم بسیار تأثیرگذار است. گردشگر خارجی می داند که یک شناسنامه معتبر از یک مرکز معتبر گوهرشناسی برای سنگ خریداری شده خواهد داشت، بنابراین هر زمان اراده کند، درست مانند طلا می تواند آن را با همین شناسنامه به نرخ روز بفروشد. سلطانی بیان می کند: باید پشتوانه ها و ساختارهای اجرای این کار محکم شود. اکنون بستر کار آماده شده، پروژه نوشته شده و روی نقایص کار شده است تا بتوانیم در یک بستر اینترنتی و مجازی این امکان را فراهم کنیم که مشتری سنگ قیمتی خود را خریداری کند، گوهرسنجی شود، کد بگیرد و وزن و عیارش مشخص شود.

